

POLGÁRI KULTÚRPOLITIKA: EREDMÉNYEK ÉS DILEMMÁK¹

Nem könnyű feladat, hogy a magyar kultúra igazgatási helyzetéről és a kultúrapolitika jelenlegi állásáról beszéljünk. Onnan indulok ki, hogy mi a helye a kultúrának a polgári kormányzásban, és végül a jövőbeli finanszírozási kilátásokig, a jövő évi költségvetés szerkezetéig szeretnék eljutni.

Nyilvánvalóan megkerülhetetlen az a kormányzati struktúra, amelyben léteznünk, amelyben dolgoznunk kell. Alapvető vitát generált már eddig is, és ez nem pusztán egy technikai vita, hogy hány államtitkárság legyen egy minisztériumon belül: három, négy, öt, hat, esetleg hét? Az Emberi Erőforrások Minisztériumában már hét államtitkárság van Balog Zoltán miniszter úr keze alatt. Ebben nyilvánvaló értékrendi szándékok is megjelennek; az, hogy a kormány miképpen gondolkodik a kultúráról, annak szerepéről. Szocialista ellenfeleink mindenképpen azt akarják bebizonyítani, hogy a magyar kultúra képviselője ma sokkal rosszabb helyzetben van a kormányzaton belül, mint az ő nyolc évükben volt. Ez azonban nincs így, hiszen egyáltalán nem magától értetődő, hogy éppen az általuk kialakított tárcaszerkezet szolgálja megfelelően a kulturális terület érdekeit.

Nézzük, milyen lehetséges kormányzati modellek vannak. Elképzelhető az, hogy önálló minisztériuma van a kultúrának. Ilyen volt

1998 és 2002 között a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, amely megítélésünk szerint egy jó modell. Akkor az volt a kormányzati logika, hogy minden egyes nagyobb, jól körülhatárolt területet önálló minisztérium képviseljen. Így a minisztériumok és a miniszterek száma is jóval nagyobb volt, mint jelenleg; a humán minisztériumok száma – egészségügyi, családügyi, szociális, oktatási és egyéb – összesen öt volt abban a rendszerben. Most egy viszonylag kis államtitkárság a sporté, míg a mi első kormányunkban annak idején önálló sportminisztérium volt Deutsch Tamás vezetésével. A másik véglet az, ha nagy minisztériumokat hozunk létre, nagy rendszereket működtetünk. Ez a megközelítés részben az ezredforduló ideáihoz közelít, amikor az az elgondolás alakult ki, hogy a humán területeket egy erős minisztériummá fogjuk össze. Balog miniszter úr vezetése alatt ez valósult meg. Minden humán terület, minden olyan részterület, amely nem gazdasági, honvédelmi vagy egyéb speciális – például önkormányzati, jogi, igazságügyi – kérdésekkel foglalkozik, egy csúcstárcaiban, egy humán minisztériumban koncentrálódik, és itt kap helyet a hét államtitkárság között a kulturális igazgatás önálló, viszonylag nagy létszámú és viszonylag erős szakállamtitkársága.

A szocialisták elmúlt nyolc évében, amikor a mi önálló minisztériumi rendszerünket felszámolták, visszaállították azt az egyébként a korábbi szocialista időszakra is jellemző rendszert, hogy az oktatás és a kultúra egymás mellé került. Ennek a rendszernek az előnyeit próbálják minduntalan az orrunk alá dörgölni, hogy akkor a kultúra sokkal jobban tudott érvényesülni. Mi azt gondoljuk, hogy nem így volt. Úgy látom, hogy az a két szélső ponton lévő modell a működőképes, amikor vagy önálló kulturális minisztériumunk van, vagy egy olyan rendszerben dolgozunk, ahol a humán területek kiegészítik egymást. Nálunk például az államtitkári kar hetente háromszor találkozik: hétfőnként politikai államtitkári értekezleten, keddenként és csütörtökönként pedig miniszteri értekezleteken, ami arra ad lehetőséget, hogy a területek közötti munkát sokkal jobban össze tudjuk hangolni egy olyan rendszerben, ahol egyébként mindenki a saját területének az érdekeit akarja hangsúlyosan megjeleníteni. Az a minisztériumi rendszer, amelyben a kultúra az oktatással van együtt, csak abban az esetben lenne jó szerintem a kultúrának, ha annak a tárcának az élén kultúrával foglalkozó ember állna. Ilyen az elmúlt két évtizedben nem nagyon fordult elő. Mindig az oktatás volt a domináns. Hiller Istvánt szoktam a parla-

1 A 2012. október 6-án, a Polgári gondola című rendezvényen elhangzott előadás szerkesztett változata.

menti vitákban azzal szembesíteni, hogy amikor a parlament oktatási és kulturális szakbizottságai egy időben tartják az üléseiket, akkor a volt miniszter – aki mindkettőnek a tagja – rendre az oktatási bizottság ülésén vesz részt. Még ellenzéki politikusként is kifejezi azt, hogy milyen kevésbé fontos számára a kultúra; sokkal lényegesebbnek tartja az oktatás képviselőjét és az oktatáspolitikában való aktív részvételt. Tehát a kultúrának egyáltalán nem jó az, amikor az oktatás kistestvéreként kell működni. Az oktatás olyan terület, amihez mindenki jobban ért: mindenki járt iskolába, mindenkinek a gyereke, unokája járt vagy jár iskolába. Az oktatás olyan terület, ahol a frakcióvitákban is számos olyan képviselőtársunk képes hosszabb felszólalásokat tartani, akik egyébként járatlanok az oktatáspolitikában. Ami tehát a struktúrát illeti, szeretném, ha mindenkinek egyértelmű lenne: nem igaz, hogy számunkra, kultúrpolitikusok számára ez egy kedvezőtlen struktúra.

Ennek a struktúrának is vannak azonban hátrányai. Az érdekérvényesítő képességünk ezzel némileg gyengült. De nem azért, mert a humán csúcstárcát irányító miniszter vagy az egyes részterületek vezetői ne lennének eléggé koncepciózusak. Hanem azért, mert ez egy sajátos helyzet: a minisztériumok közötti vitákban adott esetben kisebbségbe szorulhatunk a kormányzati döntéshozó folyamat során. Vannak olyan ügyek, amikor meg kell ütköznünk a Nemzetgazdasági vagy a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztériummal. Ilyenkor nem mindegy, hogy egy kormányülésen a humán területet képviselő politikusoknak hány szavazatuk, milyen súlyuk van. Nemrég Bathó Ferenc, a Nemzetgazdasági Minisztérium helyettes államtitkára mesélte nekem azt, hogy az első kormányzati ciklusban, 1998 és 2002 között az egészségügyi, az oktatási, a kulturális, a szociális és családügyi, valamint a sportminiszterek összefogásából rendszeresen olyan erőter alakult ki egy-egy kormányülésen, ami nem tetszett a mezőgazdasági és a nemzetgazdasági minisztereknek.

Ebben a küzdelemben ma különösen nehéz helyzetben vagyunk, mert az utóbbi két évtizedben folyamatosan csökkent a kultúra presztízse, így csökkent a politika világában az érdekérvényesítő képessége is. Ez alapvetően annak köszönhető, hogy a rendszerváltozás idején kialakult egy olyanfajta közmegegyezés az értelmiség jelentős részében, hogy a kultúra szereplői ne politizáljanak, ne vegyenek részt konkrét közéleti akciókban. Egyfajta arisztokratikus igénnyel fellépve úgy gondolták – és még ma is sokan úgy gondolják –, hogy a maguk terepén kell ellátniuk a maguk feladatát, nem pedig pártpolitikai szerepet vállalniuk. Ennek kettős háttere volt. Egyrészt a 1990–1994-es MDF-es kormányzás kudarcai, hiszen akkor igen magas volt azoknak az aránya a parlamenti frakciókban és a kormányzaton belül is, akik valamilyen kulturális, művészeti, humán területről érkeztek. Másrészt hozzájárult az az alapvetően liberális toposz is, hogy a kultúra elvesztette azt a szerepét, feladatát, amit a diktatúra időszakában betöltött. Természetes, hogy mivel a sajtó nem volt szabad, a kultúrán – filmekben, könyvekben és egyéb művészeti alkotásokon – keresztül, rejtett módon, valahogy szépen, óvatosan kellett szembesíteni a társadalmat egy részét, legalábbis a vezetőket mindazzal, ami történik. Mindennek súlyos következményei vannak a mai napig. Gondolok az értelmiség szocializációjára, bizonyos kompromisszumaira és olyan alkukra, sőt azt is mondhatnám: megalkuvásokra, amelyek szerintem nagyon károsak.

Ebből a két dologból következően azt láttuk az elmúlt két évtizedben, hogy egyre kevesebben jöttek a művészet, a kultúra, a közgyűjtemények és a közművelődés világából a politika világába. Egyre kevesebb olyan ember van, aki vállalja azt, hogy művészként, alkotóként, felelős értelmiségként úgymond „kompromittálódjon”, hiszen a kompromisszum, amit magunkkal a politikába lépve megkötünk, óhatatlanul egyfajta kompromittálódásként értelmezhető. Én személyesen is tapasztaltam ezt az elmúlt két év-

ben: számtalan barátomtól, alkotó- és szerkesztőtársamtól, kollégámtól kapok szemrehányásokat, hogy a független alkotói létet „dobtam oda” a politikáért. Szerintem ez a megközelítés nem helyes. Azok a magyar hagyományok, amelyek a kultúra, a művészeti élet szereplőinek direkt politikai szerepvállalását mutatják, követhető, vállalható hagyományok; ki más tudná jobban, mint mi, hogy mire van szükségünk, mit kell képviselnünk, miért kell küzdenünk, hogy hol vannak a problémák. Például a parlament egészségügyi bizottságában többségében orvosok ülnek: házi- és szakorvosok, volt vagy jelenlegi kórházigazgatók. A vidékfejlesztési területen, a mezőgazdasági bizottságban gyakorló gazdák ülnek, akiknek komoly mezőgazdasági tapasztalatuk van, és ugyanezt látjuk az összes többi területen. A kulturális bizottságban viszont többnyire olyan emberek ülnek, akiknek van ugyan közük a kultúrához, de alapvetően fenntartóként: önkormányzati emberek, polgármesterek. Az elmúlt két évben Gulyás Dénes és én, ketten képviseltük alkotóként, előadó-művészként a művészeti területet a kulturális bizottságban, s többé-kevésbé az egész országgyűlésben is, hacsak nem számítjuk még Kukorelly Endrét, aki azóta lemondott a mandátumáról. Ő egyébként a sportbizottságot választotta a kulturális bizottság helyett.

Két évünk van még ebből a ciklusból; a kérdés, hogy ilyen erőfeltételek mellett van-e lehetőségünk arra, hogy nagyívű, átfogó programokat és nagy terveket valósítsunk meg egy olyan minisztériumban, ahol új a miniszter, hiszen miniszter úr a tavasz vége óta a miniszter, és új a kulturális államtitkár is, hiszen én három és fél hónapja vagyok ebben a pozícióban. Ez nagy lehetőség mindkettőnk számára, nemcsak az együttgondolkodás, az együttműködés miatt, hanem azért is, mert új kezdetet jelent mindannyiunk számára – ugyanakkor nagy nehézséget is. Ugyanis két év alatt kellené eljutnunk odáig, hogy az alapok lerakását, a rendszer átszervezését követően a gyümölcs betakarítá-

sának időszakát is megtapasztaljuk. Hallottuk az imént a helyettes államtitkár urat:^{2*} még mindig a struktúra átalakításáról beszélt. Mi is alapvető strukturális problémákról tudunk beszámolni. Az elmúlt három hónap javarészt azzal telt el, hogy húsz év adósságaival szembenézve egy új kulturális rendszer alapjait próbáljuk meg – legalább elvben – rögzíteni. De igazán akkor lesz lehetőségünk a társadalom nagyobb részére is hatással lévő programokat végigvinni, ha még egy kormányzati ciklusra felhatalmazást kapunk a választópolgároktól. Miként az előbb Balog Zoltán miniszter úr is megjegyezte: továbbra is érvényes, hogy kell még négy év, s mindenkinek magával kell hoznia egy-egy embert.

Nagyon súlyos problémákkal kell szembenéznünk, melyek a gyakorlati kormányzásra mindenféleképpen vissza fognak hatni. Az egyik magából a politikai szerkezetből következik, amelyben létezni kényszerülünk: abból, hogy a konzervatív oldalon gyakorlatilag egyetlen pártszövetség létezik, a Fidesz és a KDNP pártszövetsége. Egy olyan hatalmas néppárt, amelytől jobbra csak egy tényleges kulturális stratégiával nem rendelkező radikális párt van, amely számunkra teljesen vállalhatatlan. Tőlünk balra pedig egy olyan politikai erő helyezkedik el, amely ezt az országot a csőd szélére juttatta, s amellyel szintén nem tudunk közös felületet találni. Ezért szerintem az országnak is az az érdeke, hogy hosszú évekre egy polgári jobbközép kormányzati struktúra határozza meg az életünket. Viszont mivel nem egy többpárti, külső kompromisszumok árán létrejött koalícióban dolgozunk, hanem egy olyan néppárti rendszerben, ahol belül kell megküzdenuünk bizonyos kérdések tisztázásáért, ennek a politikai konglomerátumnak, a Fidesz–KDNP-szövetségnek kell szavazatmaximalizálásra törekednie a választásokon.

Ez nyilvánvalóan olyan kompromisszumokra kényszerít bennünket,

ami folyamatos elégedetlenséget szül a saját táborunkban is. Olyan széles a merítése a pártszövetségnek, hogy látszólag egymást kioltó értékeknek kell megférniük benne egymás mellett. Ez leginkább nem a gazdaságpolitikában jelenik meg, hanem a kultúrpolitikában. Amikor kiállunk bizonyos értékek mellett, vagy támogatandónak tartunk bizonyos értékeket, mindig lesznek olyanok, akik azt gondolják, hogy ezt nem kellett volna támogatni, mert nem ezért szavaztunk rájuk. És ez fordítva is igaz, amikor nem támogatunk valamit. A néppártiságból az következik, hogy abból a bonyolult hagyományrendszerből, amely a magyar kultúrát és a magyar konzervativizmust egyaránt jellemzi, valamint a magyarok identitását meghatározza, egy-egy részcsoporthoz nem vall mindent a magáénak, sőt van, amit kifejezetten elutasít. Nem csak néhány szélsőséges művészeti megnyilvánulásra gondolok; ez a problémakör ennél sokkal árnyaltabb, ezért a kezelése nagy érzékenységet igényel. A politikai közösségünknek és a szavazótáborunknak az egyben tartása a mi érdekünk is, a kultúrpolitikánknak is érdeke. Mindez szükségszerűen magában rejt olyan csapdahelyzeteket, amelyek egy-egy szűkebb közösség elégedetlenségét is képesek kiváltani. Ez az elégedetlenség abból is táplálkozik, hogy a mi szavazóközösségünkben, a mi értelmiségi bázisunkban is van csalódottság. Sokan arra számítottak az elmúlt két évben, hogy robbanásszerű változás lesz, és ez az ő kulturális missziójukban, civil tevékenységükben is látványos javulással fog együtt járni.

Nem tudok mást mondani, mint hogy e robbanásszerű változás elmaradásának két oka van. Egyrészt az, hogy valójában mi magunk, a mi legszűkebb értelmiségi bázisunk sem képes arra, hogy véghezvigye, amit a maga számára megfogalmazott. Tudom, ez fájdalmas, de szerintem így van. Másrészt nincs pénzünk. Erről külön szeretnék beszélni a költségvetésről szólván, hogy

miként áll a kultúra ügye pénzügyi szempontból. De az a csalódottság és frusztráció, amely a mi szűkebben vett politikai közösségünk kulturális elitjét jellemzi, ugyanilyen módon jellemzi a másik oldal táborát is, már amennyiben két táborról beszélhetünk. Hiszen sokkal összetettebb, kulturálisan sokkal tagoltabb ez a politikai tér, mint azt a választási pártlogika alapján gondolnánk. Vendégként előadást tartottam egy baloldali-liberális zárt értelmiségi közösségben, ahol három és fél órán át egészen kemény kérdésekre is válaszolnom kellett. Abból a beszélgetésből azt szűrtem le a magam számára, hogy nagyon komoly frusztráció van a másik oldalon is, az egzisztenciális bizonytalanság őket is erőteljesen nyomasztja. Valaki azt vetette a szememre, hogy mi erőteljes elitváltást hajtunk végre, az eddigi elitet akarjuk lecserélni a sajátunkra. Erre azt tudom mondani, hogy önmagában a megközelítést is érvénytelennek tartom, mert nincs két elit. Szerintem Magyarországon egy elit van, ez a magyar elit viszont rendkívüli módon tagolt, és vannak olyan csoportjai, amelyek politikai, esztétikai és egyéb szempontok mentén kibékíthetetlen ellentétben állnak egymással, gyakorlatilag már-már kommunikációképtelenek. De nincs két elit. Mi pedig joggal gondoljuk – mert erre kaptunk felhatalmazást –, hogy ebből az elitből a számunkra fontos embereket kell pozícióba hoznunk, még ha ezt nem is mindig tudjuk megtenni, részben az előbb elmondott okok miatt. Ám szerintem ez a politikának teljesen jogos igénye és terrénuma.

A másik gond a szabadság problémája. Számunkra, mint konzervatív politikai erő számára a szabadság alapérték. Sőt én azt szoktam mondani, hogy az elmúlt húsz év politikai küzdelmei és csalódottságai után ez az egyetlen olyan érték, amelyet a rendszerváltozás sikereként tudunk felmutatni. Mít értek ez alatt? A rendszerváltozás utáni csalódottságunk, amely az egész társadalmat jellemzi, abból követke-

2* L. Simon László kulturális államtitkár előtt Maruzsa Zoltán frissen kinevezett felsőoktatási helyettes államtitkár tartott előadást.

zik, hogy a rendszerváltozás eufóriájában mindannyian arra számítottunk, hogy itt egy olyan új országot fogunk építeni, amely néhány évtized alatt felzárkózik a nyugat-európai életszínvonalhoz. Amelynek a demokratikus intézményrendszere stabil, erős lesz, életünk kiszámíthatóvá válik, gazdasági szuverenitásunk erősödik, az állampolgárok és a vállalkozók, az állam és az önkormányzatok is olyan pozíciót fognak betölteni, ami egy normális polgári demokráciában elvárható. Ehhez képest mindenki csalódott valamiben, mindenki veszteségként éli meg az elmúlt húsz évet. Az emberek, a vállalkozók, az állam és az önkormányzatok is véglegesen eladósodtak, továbbra is egzisztenciális bizonytalanság jellemzi az országot. Minden egészségügyi mutató terén az utolsók között kullogunk Európában, igazság szerint senki sem boldog, senki sem nyugodt, senki sem felszabadult ebben az országban. Ezért állítom, hogy csak egyetlenegy érték van, amihez ragaszkodhatunk: a szabadság. A szabadság, mondhatnám: az ország szuverenitása, de látjuk a gazdasági tárgyalások során, hogy ez a szuverenitás is megkérdőjelezhető. Többben is ülnek itt abból a korosztályból, amelynek számára még személyes tapasztalat, hogy itt bizony nem lehetett bármikor bármit mondani és gondolni. Ezért a szabadság az egyetlen, amihez ragaszkodni tudunk.

Ebből következik egy másik dolog, hogy számunkra a művészi szabadság is evidencia. Ám láthatóan sokszor komoly ellentét van a polgári ízlés és a művészi szabadságból következő gyakorlati alkotótevékenység között. Komoly kihívás a polgári kultúrpolitika számára is, hogy miképpen tudjuk ezt a két fontos szempontot összeegyeztetni: azt, hogy van egy elvárásrendszer a saját politikai közösségünkben, és van egy ettől független, létező művészi szabadság, amely egyébként autonóm és sérthetetlen. Az előadó-művészeti törvényt mi magunk egészítettük ki azzal, hogy a művészi szabadságot nem szabad kikezdeni, megkérdőjelezni. A művészeti alkotómunka szabadságának a biztosítása egyébként

is alkotmányos alapjog, ez benne van az Alaptörvényben is. Tehát ez egy nagyon fontos érték. Mit kezdünk azonban azokkal a jelenségekkel, amelyek a mi szavazóinknak esetleg nem tetszenek, és meddig kell méltósággal tolerálnunk olyan dolgokat, amelyek adott esetben a mi ízlésünk-től is távol esnek? Nekem ráadásul külön dilemmám az, hogy mennyiben jelenítheti meg egy politikus a személyes ízlését, értékrendjét és világvégét abban a munkában, amelynek során az egész társadalmat, egy egész ország művészeti életét kell képviselnie. A polgári ízlés és a művészi szabadság között, a konzervativizmus és progresszió között tehát időnként feloldhatatlannak tűnik az ellentét. Mi mégis azt gondoljuk, hogy ezt fel kell oldani. A polgári kultúrpolitikának akkor is erre kell törekednie, ha mindig is lesznek olyanok, akik elégedetlenek, és mindig is lesznek olyanok, akik leveleket írnak nekem, hogy tiltsunk be kiállításokat, színházi előadásokat. Ám ezt nem tehetjük meg, még akkor sem, ha nekünk az adott kiállítás vagy színházi előadás nem tetszik. Volt, aki arra hivatkozott, hogy ő '56-ban harcolt a magyar szabadságért, és éppen ezért az ő kedvéért ezt-és-azt tiltsuk be. Visszaírtam neki – mondanom sem kell, nagyon megsértődött –, hogy ne haragudjon, de Ön épp a kommunista önkényurak és az állami cenzúra ellen küzdött, mi viszont nem akarunk az ő szintjükre süllyedni, mi nem tiltunk be kiállításokat.

Van egy másik problémánk, ami egyre tisztábban látható a politika világában: létezik egy erős korosztályi törésvonal. Ez a törésvonal már-már értékrendi kérdésként teteleződik, és a mi táborunkat is képes erősen megosztani. S ha mi a kultúrpolitikában nem figyelünk a negyven év alatti fiatalok kulturális igényeire, szokásaira, arra a világra, amelyben ők léteznek, akkor előbb-utóbb kulturális okokból el fogjuk veszíteni azt a szavazóbázist, amit nem fogunk tudni visszaszerezni pusztán azzal, hogy egyszer majd az egykulcsos adó révén jobban élhető vagy előnyösebb jövedelmi viszonyokat biztosító országban élhetnek. A miniszter úr utalt rá az

előbb, hogy kultúrpolitika nélkül, a kultúra átgondolt képviselője nélkül mit sem ér a gazdaságpolitika. Ehhez azt is látni kell, hogy a jobboldali, polgári szavazóközösség 18–35 év közötti nemzedéke kulturálisan teljesen más dolgokat preferál, mint mondjuk az ötven év feletti. Ez már-már kibékíthetetlen ellentét, és nagyon fontos kérdés lesz a jövőben, hogy miként tudjuk ezt kezelni. Hogy miként tudjuk azt megtenni, hogy bizonyos embereknek az érzékenységre odafigyelünk, különösképpen a nemzetpolitikában. A miniszterelnök úr nem olyan régen turulszobrot avatott Ópusztaszeren; a közönség, amely ezen részt vett, javarészt ötven feletti volt. Egy húszéves fiatalember nem biztos, hogy ez érinti meg kulturálisan. Pedig ezek a fiatalok a mi potenciális szavazóink, ezeket a fiatalokat meg kell nyernünk és meg kell tartanunk a mi szavazóinknak, mert különben a miniszterelnök úr nem fog máskor szobrot avatni, hiszen a fiatalok szavazatai nélkül nem tudunk választásokat nyerni.

A másik kérdés, amivel folyamatosan szembesülnünk kell, hogy rezervátumnak tekintjük-e a kultúrát, vagy elfogadjuk, hogy az folyamatosan változik. Az előző problémából ez is következik: az a dichotómia, amely mindig is jellemezte a magyar értelmiséget az elmúlt százötven évben, hogy alapvetően befogadó kultúra legyünk-e vagy felzárkózó kultúra. Szerintem egyik véglet sem helyes, valahol a kettő között kell megtalálni a megoldást. Pilinszkynek van egy nagyon érdekes rádióinterjúja a '70-es évekből, amelyben erre a két végletre vezet vissza, hogy mi volt a buktatója a népi-urbánus vitának, illetve miben is állt a konfliktus valójában. Én a mai közállapotokról szólva a népi-urbánus vitának a létét is tagadom, ma nincs ilyen vita, a törésvonalak máshol találhatók. Az viszont egyértelműen megjelenik kérdésként a kultúrpolitikások számára, hogy bezárkózó vagy a világra nyitott kultúrát, kultúrpolitikát képviseljünk-e, illetve, hogy miként találjuk meg az arányokat a hagyományápolás, a hagyománytiszteltetés, az ősi magyar

kulturális elemeknek a mindennapi kultúrába történő beemelése, valamint a világ, a nyelv, az életformák és a kommunikációs csatornák alapvető változásából következő új kulturális minták, alkotások között. Bizonyára az itt jelenlévők közül is mindenki formálódik egy-egy válasz erre a kérdésre. Csak azt tessék elfogadni, hogy mi egy nagy néppárt vagyunk, nekünk a 18 évesekre is tekintettel kell lennünk; oda kell figyelniük a nemsokára szavazókorba lépő fiatalok kulturális szokásaira, és oda kell figyelniük a 70–80 éves emberek szokásaira is, akik gyökeresen más elvárásokkal rendelkeznek.

A legfontosabb kihívás az lesz, hogy mit fogunk kezdeni azzal az internetes generációval, amelyik most lép be a kultúrafogyasztók világába. Miért is ez a legfontosabb kérdés? Mert rá kell jönnünk, hogyan lehet az embereket a virtuális közösségi terekből a valós közösségi terekbe becsalogatni. Ahogy már többször elmondtam, ez a jövő közművelődésének a legfontosabb kihívása. Mindezt ráadásul nem csak arról szól, hogy miképpen válhat egy virtuális közösség, mondjuk egy Facebook-csoport – tehát egymással ténylegesen nem találkozó, személyes véleménycserét nem gyakorló emberek egy csoportja – valós közösségé. Ez arról is szól, hogy képesek vagyunk-e a cselekvés illúzióját valós cselekvéssé átalakítani. Néhány napja egy baloldali közösségben mondtam el: abból látszik, hogy mekkora a probléma, hogy amikor a médiatörvényt elfogadtuk, alakult egy Facebook-csoport „Egymillióan a sajtószabadságért” néven. Most hagyjuk azt, hogy igazuk volt-e vagy sem, a jelenségre akarok rámutatni. Utána volt egy tüntetésük a belvárosban, ahová mindenkit meghívtak, aki a csoport tagja. Az volt a döbbenetes, hogy nagyságrendekkel kevesebben vettek részt ezen a megmozduláson, mint akik az interneten a csoporthoz csatlakoztak, akik „lájkkolták” ezt a csoportot. Ez az eset is azt mutatja, hogy a cselekvés illúziója nem válthatja ki a valós cselekvést. Amikor az interneten a most felnövő nemzedékek tagjai valamit lájkolnak, azt hiszik, ezzel tettek valamit, valahová tartozásuk

tudatát fejezték ki egy ilyen gesztussal. De ez nem ugyanaz, mint amikor ténylegesen cselekszünk valamit. Amikor fogjuk magunkat, felemeljük a fenekünket a székről, elindulunk és teszünk valamit a saját életünk vagy közösségünk életének a jobbítása érdekében. Ez a valós közösségi élmény az, ami hiányozni fog a felnövekvő nemzedékek életéből; ez a hiány alapvetően fogja meghatározni a jövőnket, s felerősíti az egyébként is túlzottan individualista magyar társadalom atomizálódását.

Ráadásul van egy másik problémánk is. Hogy mindeközben a valós közösségi tereink átalakulnak. Azok a terek, amelyekbe be akarjuk hozni a jövő nemzedékeit, már nem azok a terek, amelyek a mi fiatalságunkban, a többségünk fiatalságában létező kulturális terek voltak. A minap éppen erről vitatkoztam az art mozikat képviselő szervezetek vezetőivel. Ők azt mondták, hogy az art mozik még igazi közösségi terek, én pedig azt, hogy nem azok, mert valójában nincs bennük interaktivitás. Amikor én filmklubba jártam még középiskolás koromban, akkor minden egyes vetítés után egy-egy meghívott vendéggel – a rendezővel vagy egy filmesztétával – beszélgettünk. Ettől volt közösségi tér az art mozi, és nem attól, hogy levetítenek egy filmet, mint egy multiplex moziban, aztán mindenki hazamegy. Tehát azt is végig kell gondolnunk, amikor a támogatásokról esik szó, hogy azt az alapvető célt szolgáljuk-e a kultúrpolitikával, hogy ezek a kulturális terek valós közösségi terekként működjenek, hogy valójában legyen bennük interaktivitás, társadalomszervező erő.

Ezek után áttérek a gyakorlati kérdésekre.

Egyrészt az elmúlt fél évben átalakítottuk a Nemzeti Kulturális Alapot. Ez rendkívül sok vitát generált, ezzel tisztában vagyok. Főleg azok számára fájdalmas ez az átalakítás, akik az elmúlt húsz évben meghatározó pozícióban voltak ebben a rendszerben. De ennek az átalakításnak az is a lényege, hogy behozzunk a támogatók körébe olyanokat, akik az utóbbi években nehezen tudtak bekerülni. Nyilván ebből az is következik, hogy új

szemléletű pályázatokat kell kiírunk, ami még nem sikerült maradéktalanul, mert a kurátorok jellemzően a korábbi évek pályázatai alapján írnak ki új pályázatokat, és nem mindig tudnak megfelelni annak az elvárásrendszernek, amely a kultúrpolitika részéről megfogalmazódik az irányukban. Tudom, vannak olyan pályázatok is, amelyeket egyesek kifejezetten sérelmeznek. Ilyen például a folyóirat- és könyvpályázatok rendszere. Nemrég kaptam egy levelet egy nagyon kedves barátomtól, volt szerkesztőtársamtól, amelyben arra hívja fel a figyelmemet, hogy ha a folyóirat-támogatási rendszer így marad, akkor mi ahhoz járulunk hozzá, hogy azok a folyóiratok, amelyeket az utóbbi nyolc évben átmentettünk a jövőre, megszűnjenek. A világunk változik, és nekünk nem az a feladatunk, hogy az életképtelen formákat, hanem hogy az értékes tartalmakat mentjük át a jövőbe. Egy párhuzammal igyekszem ezt megvilágítani: azzal, amikor a némafilm korszaka véget ért és kialakult a hangosfilmé. Ha valaki akkor mesterségesen, közpénzen próbálta volna segíteni a némafilmgyártást, csak egyetlen dolgot ért volna el: meghosszabbította volna egy életképtelen művészeti formának a haláltusáját. De a világ változásának folyamatát nem tudta volna más irányba terelni, mert a némafilm így is, úgy is megszűnt volna, és mindenképpen azok az alkotók jutottak volna nagyobb terephez, akik már hangosfilmben gondolkodtak. Ezzel csak azt akarom mondani, hogy nekünk nem az a feladatunk, hogy ötven példányban megjelenő folyóiratokat konzerváljunk úgy, hogy továbbra is ötven példányban jelenjenek meg. Hanem az, hogy azokat az embereket, akik ezekbe a folyóiratokba írnak, ezeket szerkesztik, egy megváltozott mediális térben, az új médiumok világában is publikálási lehetőséghez juttassuk.

Másrészt megkezdtük a kulturális intézményrendszer fenntartásának és finanszírozásának biztosabb alapokra helyezését. A legnagyobb változás a közgyűjtemények területén lesz. Most fejezzük be a múzeu-

mi törvény tárgyalását a parlamentben; ilyen átfogó módosítása a magyar vidéki múzeumi, könyvtári és közművelődési intézményrendszernek voltaképpen az '50-es és a '60-as évek óta nem volt. Azért mondom ezt, mert a megyei könyvtári rendszer az '50-es években, a megyei múzeumi rendszer a '60-as években állt fel. Most egy teljesen új rendszert fogunk kiépíteni, ami nagyon nagy kihívás, de valóban polgári szemlélet alapján fog megvalósulni és működni. A megyei közművelődés területén is jelentős változások lesznek. Ahol viszont csatákat veszünk, ahol nem minden alakul úgy, ahogy szeretnénk – bár emiatt sem kell kétségbeesni –, az az örökségvédelem. A legtöbb vitát talán az generálta az utóbbi hónapokban, hogy mi lesz a magyar műemlékvédelemmel, mi lesz a magyar régészet sorsa. Itt is azzal kell szembenéznünk, hogy akik a magyar kultúrpolitikának, a magyar kormányknak folyamatosan azt sugallják, vagy akár azzal támadnak bennünket, hogy mi úgymond a gazdasági érdekek előtérbe helyezésével a legfontosabb nemzeti érdekünkről mondjunk le, azok nem akarják tudomásul venni, hogy a gazdaság fejlesztése, erősítése ugyanúgy nemzeti érdek, mint a magyar kultúra szolgálata. Jól működő gazdaság nélkül, kiegyensúlyozott adórendszer nélkül, megfelelő állami bevételek nélkül, a gazdaság és a humán szféra harmonikus együttműködése nélkül nincs kultúra. Igaza van miniszter úrnak: a kultúra a lényeg, az a tartalom, amely meghatározza az identitásunkat, de pénz nélkül nincs kultúra. A gazdasági érdek tehát nemzeti érdek, és mi nem végezhethetjük úgy a munkánkat, hogy az egész nemzetgazdaság fejlődését akadályozzuk. Egészen szemléletes példákat tudnék hozni, mondjuk báró Podmaniczky Frigyes tevékenységére utalva: ha akkor is olyan intézményes örökségvédelem lett volna, mint most, a főváros ma nem úgy nézne ki, mint ahogy ismerjük.

Szeretném felhívni arra a figyelmet, hogy sokszor az szolgálja a hosszú távú érdekeinket, ha vállalunk bizonyos áldozatokat, és ami

látszólag pozícióvesztésnek tűnik – s egyébként rövidtávon az is –, hosszútávon esélyt jelenthet egy új rendszer felépítésére. S hogy ez utóbbi már számos területen megkezdődött, arra példaként a színházi életet emelném ki, ahol komoly változásokat értünk el az előadó-művészeti törvény módosításával. Idén először osztunk ki úgy pénzt, hogy már új ösztönző szempontokat is beemeltünk a döntéshozatalba. A 2013-as költségvetés számait már ez fogja meghatározni. Itt is vannak viták természetesen, itt is vannak elégedetlenségek, de mindenki számára elfogadható költségvetést nem lehet alkotni. Óriási változást hozott továbbá a Magyar Művészeti Akadémia létrejötte. A Magyar Művészeti Akadémia nem egy egyesület, mint a többi más művészeti szervezet, hanem egy köztestület, az ezzel járó státusszal és költségvetési finanszírozási segítséggel. Azzal, hogy az Akadémia a főváros egyik legpatinásabb épületét, a Vigadó fogja megkapni székhelyül és szellemi központjául, a magyar művészeti elit hatalmas lehetőséget kapott. Az viszont, hogy ebből hosszútávon tartós intézmény tud-e kialakulni, már nem rajtunk, nem a politikán múlik – hiszen az csak a lehetőséget adja –, hanem a tagság tevékenységén és elhivatottságán.

Végül a 2013-as költségvetésről. Azt mindenképpen ki kell emelnünk, hogy az a két év, ami előttünk van, alapvetően a rendszer stabilizálásáról, az átlátható struktúrák megteremtéséről és persze – mint minden eddigi kormányzati ciklusban – a folyamatos tűzoltásról is szól. Nagyon sok közös küzdelmünk van miniszter úrral, aki oroszlan-ként harcol mindazért, amit az államtitkárság munícióként szállít, de el kell mondanunk, hogy már az is nagy eredmény, hogy jövőre majdnem 13%-kal emelkedik a kulturális államtitkárság költségvetése. Ha ehhez még azt is hozzászámolom, hogy idén mennyit vagyunk kénytelenek zárolni, és felteszem, hogy jövőre nem lesz zárolás, akkor ez még több is lehet. Az ellenzék állandóan azzal ostromoz bennünket, hogy az ő idejükben mennyi kormányza-

ti forrása volt a kultúrának. De ők csak az államtitkárság költségvetését emlegetik, pedig a kulturális költségvetés valójában sokkal bővebb, mert a területet nem csak mi finanszírozzuk. Az államtitkárság 32 milliárd forinttal finanszírozza a kulturális intézményeket. Emellett bőven 11 milliárd forint fölött lesz a Nemzeti Kulturális Alap bevétele. A 6,5 milliárd forintot is meg fogja haladni, sőt ha a filmtörvény módosítását elfogadjuk a parlamentben, akkor jövőre akár a 9 milliárdot is elérheti a filmes támogatások mértéke. 17,6 milliárd forintot fordítunk az önkormányzatok közművelődési és közgyűteményi feladatainak ellátására. 10 milliárd forint felett fordítunk az önkormányzati színházaknak a Belügyminisztériumon keresztül támogatásra. Ehhez jönnek még hozzá a Külügyminisztériumnál és a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztériumnál lévő jelentős források, például a Balassi Intézet jelenleg az utóbbihoz tartozik (reméljük, egyszer visszakerül hozzánk). Ha mindezt összeadjuk, akkor a jövő évben az állam közvetlen kulturális szerepvállalása megközelelti a 100 milliárd forintot. És akkor a Magyar Művészeti Akadémia önálló költségvetési támogatásáról, valamint jó pár további forrásról még nem is beszéltem.

Röviden így tudom összefoglalni az államtitkárság munkáját és az előttünk álló feladatokat, illetve azokat a kultúrpolitikai elvi dilemmákat, amelyek egy ilyen bonyolult, sokirányú, sokféle hagyományból táplálkozó néppártnak a mindennapi kultúrpolitikáját meghatározzák.

L. SIMON LÁSZLÓ (Székesfehérvár, 1972.) József Attila-díjas író, költő, szerkesztő. 2004 és 2010 között a Magyar Írószövetség titkára. 2010-től fideszes országgyűlési képviselő, az Országgyűlés kulturális és sajtóbizottságának elnöke, 2011 októberétől a Nemzeti Kulturális Alap Bizottságának elnöke, 2012. június 18-tól az Emberi Erőforrások Minisztériumának kultúráért felelős államtitkára.